

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézen Józ N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven. Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény inté- zendő, Fűvészkert utca 1080.</p>
--	---	--

Előfizetési felhívás a „Debreczeni Protestáns Lap“ 4-dik évi folyamára és „Tanügyi Melléklet“-ére.

Iskolai ügyeinket illetőleg mindinkább fontos és lényeges kérdések lépnek előtérbe, melyek megvitatásra és helyes megoldásra várnak. Lapunk szűk tere pedig nem engedvén, hogy ezekkel oly részletesen és behatóan foglalkozunk: elhatároztuk, hogy az 1884-dik évtől kezdve egy külön álló „Tanügyi Melléklet“-et is fogunk adni. — A „Tanügyi Melléklet“ minden hó 5-dik napján másfél iven jelenik meg.

Az előfizetés e lapra a „Tanügyi Melléklet“-tel együtt egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. „Tanügyi Melléklet“ nélkül mint eddig egész évre 4 frt, félévre 2 frt.

Jelenlegi tisztelt előfizetőinket, kik t. i. a „Tanügyi Melléklet“-et nem kívánják járattatni, kérjük, hogy nyilatkozzanak február 1-ig. — Ha nyilatkozat nem küldetik, úgy vesszük, mint a kik a „Tanügyi Melléklet“-tel kívánják lapunkat járattatni.

A „Tanügyi Melléklet“ külön is megrendelhető egész évre **1 frt 20 krért.**

A protestáns olvasó közönség figyelmébe s további pártfogásába ajánljuk magunkat.

Debreczen, 1883. deczember 24.

Tóth Sámuel,
felelős szerkesztő.

Békési Gyula, Géresi Kálmán,
szerkesztőtársak.

Karácsonkor.

Ünnepélyes hangon a harangok zugnak,
Nagy vágyakozással megy a nép, az Urnak
Szentelt pitvarába!

Kezében a szent könyv, szive forrón lángol,
Nem ad mi sem nyugtot, keresse azt bárhol
Csak a hit világa . . .

Szól ringató csendben az orgona hangja,
Ragadja a lelket és a ki azt hallja

Áhitatra ébred.

Judának királya, Dávid városából
Ma született lángkép, köd borulatából,
Ő maga az élet!

Táyozzatok innen sötét árnyak, képek . . .

Jöjjön a bölcsőhöz, kit fájdalom tépett

S tegyen tisztességet;

Kinek szív-sebére nincsen gyógyir, balzsam,

A kit titkos bánat férge mardos lassan

S a kit a bűn éget!

Jertek ide foglyok, kiket rabláncz terhel,

Némuljon a zörgés, mint a vihar éjjel,

Ha kitombolt immár.

Édes szabadságnak pillant bitorára

Minden szem, a melyet borít a könny árja

És szabaditót vár!

Jöjjetek mindnyájan sánták, bénák, vakok!

Épségben járjatok, szabadon lássatok,

Ez az orvos, — égi!

Gyógyító balzsama jobb, mint gileádi,

Gyengének erőt ad, érezheti bárki —

S az ártatlant védi!

S a jövő századok hosszú sora mind, mind,

Megérti a jelszót, melyre az idő int:

I g a z s á g, s z a b a d s á g!

A népek szívében e hang örökké él,

Boldog nyugalom van Megváltónk fejénél,

Ki nem ismer halált! . . .

Óh áldott Jézusunk! szenteld meg e népet,

Mely téged imádni a templomba lépett;

Adj erőt lelkébe,

Hogy vészszel, viharral bátran szembeszálljon,

Nem csüggedve küzdjön a bősziült hullámon

S legyen boldog végre!! . . .

(Mezőberény.)

Nagy Károly.

B e s z é d

Luther és Zwingli születése négyszázados ünnepélyén.

Tartotta Balogh Ferencz hittanár a debreczeni kollégiumban, a hittanszaki önképző társulat diszülésén 1883. deczember 9-én.

(Folytatás)

Luther a szabad ítézet és szabad nyomozás uttörője; az ő koráig hallatlan és példátlan volt a földi tekintélyek oly mérvű megtámadása. A hohensauf császárok, Bajor Lajos, Gerson János, a bászeli zsinat atyáinak támadásai a magát legnagyobb földi hatalomnak tartó pontifexek ellen eltörpülnek, eredményben pedig egészen elvesztek: Luther és reformátor társai, minden érez fegyver nélkül, megfordították a félvilág gondolkodását. Méltán mondá Friendsberg György a wormszi birodalmi gyűlés egyik lovagja és bárója, a megidézett szerzetesnek „Németország egybegyűlt fejedelmei, herczegei közül egy lovag sem ment oly veszélylyel szembe, mely Lutherével egyenlősíthetnék.” — Egy korlátot vont a gondolat és magán ítélet röpte elé, az Isten igéjét; az evangyeliomi protestáns elv nála nem merőben tagadás, nem korlátlan, mert positiv oldalát a bibliában lefektetett Isten szava képezi. Mindenesetre az ujkor, melyet az emberi szellem liberatiója jellemez, vele — mint egyik legkimagaslóbb tényezővel — kezdődik.

Vallásilag — s ez adja meg apostoliasságát — a scholasticismus merev békóiból, pólyáiból, halotti lepleiből emancipálta a keresztyén igazságokat, tanelveket, új és eleven erőt kölcsönzött a leköltve tartott eszméknek: üdv, hit, kegyelem, váltság szentség, Isten szeretet, megigazulás, bűnbocsánat, egyház; mindezeket új világosságban terjeszté elő; a theológiára fordítá az elméket, tudósokat, egyetemeket, sajtót, irodalmat, s nyomán oly lendületet vett minden rétegben a vallásos élet, tudat és tudományos mozgalom, minőhöz hasonló az apostolok kora óta nincs az egyháztörténelemben. A megindult szabad nyomozás jelen napjainkban is egész erejében foly. Hogy utána darabig visszaesés állt be (formula Concordiae, Huther stb.), az csak ideiglenes megszakadása volt az elv forrongásainak; de az elvetett mag el nem veszté haladáskéességét, a reformáció valóban megújítása lett az őskeresztyénségnek és erejének.

Dr. Stangboen, Luther élete angol buvárlója, találólag mondja róla „A természet Istene felruházta őt kiváló géniusszal, a kegyelem Istene megszentelte az ő szolgájának adott ajándékokat.” A nemes és türelmes Zwingli pedig így nyilatkozik róla „Luther Istennek oly kitűnő katonája, a szentírás oly komoly és bámulatos ismerője, a milyen nem jelent meg ezer év óta a földön.”

II. Most térjünk át a Zwingli-féle reformáció főbb mozzanataira. Zwingli a szabad Helvetia fia, két egyetem, a bécsinek (1499—1502) és báselinek képzettje előbb glárusi, majd einsiedelni pap, s itt szólalt fel 1516-ban a bucsujárás hatálya ellen; mint zürichi lelkész (1519 óta) a szentírás magyarázatát kezdi meg a szószéken s 4 éven át a biblia jó részén áthaladt, bibliai theologus ez által lett. Szerinte az ember Isten igéjével élven, azt semmi nem helyettesítheti. Akadályozatlanul haladt 1523-ig, csak mikor az evangyéliommal ellenkező, pusztá emberi tekintély által rendelt önkényes szokások ellen, minő a kényszer böjt, szólalt fel, intetett meg püspöke által nyilvánosan. Erre bocsátá ki első reformatori röpiratát „az ételek szabad választásáról.” Egyuttal írásban kéri fel Helvetia főhatóságát, a dietát: engedje meg mindenütt az evangyélium szabad hirdetését és papnősülést. VI. Hadrián pápa kegyigéréssel megkisértette Zwingli elhallgattatását egy külön levelében, de hiába. Zwingli felebbez a keresztyén nép szavazatára; s a zürichi tanács az első közvitát engedélyezi (1523.) Zwingli 67 tételben teszi fel a reformáció programját. Lássunk néhány tételt: Azok, kik a főhöz, a Krisztushoz ragaszkodnak, képezik a szentek közösségét, a katolikus egyházat: Krisztus a mi egyetlen főpapunk, azok kik a pápát követik, megvetik a Krisztus tekintélyét; Krisztus egyszer feláldozván magát minden hívők vétkei kiengesztelésére, következik, hogy a mise nem áldozat, csak emléke az áldozatnak; a keresztyén szabadon eheti az eledeleket, a mi neki tetszik; a házasság minden embernek meg van engedve; a világi hatalom Krisztus tanításán alapszik; a ki a bűnbocsátás hatalmát teremtményre ruházza, elveszi Istentől a neki tartozó tiszteletet, ez pedig bálvány imádás; eltörölhetlen jellegű papszentelést a szentírás nem ismer, a szentírás a legfőbb bíró. E tételek magyarázatában elveti a papuralmat, helyébe teszi a polgári kormány tekintélyét, feltéve, hogy ez a szentírás szerint jár el, türelmet ajánl a régi mellett maradók irányában, a büntetést Istenre kell bízni. E vitával kezdődik a helvét reformáció, mert a zürichi tanács szakít a püspöki kormánylyal, a laikusok keresztyén jogát életbe lépteti.

Ugyanazon évben, 900 egyén jelenlétében, a polgármester elnöklete alatt második vita tartatott, eredménye: a bucsujárás eltörölteték, az ereklyék eltemettettek, a képek a templomból zárt ajtók mellett levéttettek.*) A 3-dik szabad és nyílt vita (1524. jan. 13.) vitte diadalra a reformációt, maga a kormány szabályozván a mozgalmat, a zárdákat eltörölte, jótékony intézetekké vagy iskolákká alakítván át azokat. A kanonok zárdából lett az első

*) Midőn 31 év mulva az óvári zsinat hazánkban a képek lerontását a polgári hatóság jogkörébe utasítja, teljesen Zwingli-féle alapon áll.

protestáns iskola Zürichben 5 tanárral, Zwingli első igazgatója és szervezője s ez izmosult ki a mai egyetemé. Megnősül Zwingli is. A tanács a házasság ügyét törvényvel szabályozza, a szentszék kezéből a házasság feletti biráskodás kiragadtatott. Ekkor lépett fel a pápa Zwingli ellen, brévójében (1524) felhívja a nemzeti gyűlést, nyomja el a zürichi mozgalmat. Már késő volt.

Legutóljára a mise töröltetett el, 1525 husvét ünnepén szolgáltatott ki a világon legelőször a református urvacSORa a legegyszerűbb apostoli módon; a szép liturgiát ehhez Zwingli készíté. Ugyanazon évben bocsátotta ki leggazdagabb művét, az első református hittant „az igaz és hamis vallásról,“ irányszava „semmit sem tehetünk az igazság ellen.“ A berni vitában (1528) Bern Canton és polgársága hódol meg szent lelkesedés közepett az új szellem előtt, Zwingli hatalmas beszéde a legelső réteget is megragadja, a templomi képek és szobrok halomra döntetnek az ő buzdító szavának hangzása mellett: „Előre az Isten nevében!“ Elhatván a német kantonokba a reformáció, meghódítá a korább ingadozó Bäselt is, s a nyugalmat kereső Erasmus gyáván elfutott a mozgalom elől. Ekkor hozza be az egyház szervezetébe a zsinatokat a világi rész képviselével s a presbyteri kormányforma kezdetét veszi 1528-ban.

Zwingli álláspontja az egyház és vallás reformterén önálló, Lutherétől független. Sőt több tekintetben ellentétes, innen a két reformáció közti szakadás. Többen Luther táborából is Zwingli mellé mentek át és menekültek, mint p. o. Carlstadt. Mellözve a nevezetes eltéréseket egyebekben, vessünk egy tekintet az urvacSORa feletti vitára, mert a maig is fenálló válaszfalat ez építi fel.

Luther maga is borongós érzettel nyult az urvacSORatan kifejtéséhez, az éles vita már 1524-ben kigyult. — Luther az isteni kegyelem biztosságát a külső módon, anyagi uton nyújtásban találván, elfogadta a Krisztus testi jelenlétének titkát az urvacSORában s a sakramentomot, mint küleszközt, egyenlő színvonalra helyezé Isten igéjével, ezek levén forrásai a hitnek, kegyelemnek, életnek, mintegy érzéki biztosítékai a kegyelem valódiságának. — Zwingli nem fogadta el, hogy az isteni kegyelemnek ez érzéki közegre szüksége volna, a szentségek nem hordozói a kegyelemnek; az urvacSORa emléke Krisztus örök és mindenható áldozatának, záloga a váltságnak, a Krisztus testének helyi és anyagi jelenléte nélkül, semmi küljegy nem képes közölni velünk az Isten kegyelmét; az anyagi jegy végtelenül is alsóbbrendű, mint a jelzett dolog. Fő érve: „lélek az a mely megelevenít, a test nem használ semmit“ (János 6. 63.) Luther „sakramentarius eretnekiségnek“ kiáltotta ki Zwingli nézetét, melyet sátáni szellem sugalt, s kemény szavakkal illette pártolóit, Zwingli

„Amica exegesis“ czimű értekezésében (1506) higgadtan, mintaszerű testvéries vita iratban védi álláspontját s a jövőre kor ítéletére felebbez, „rád hivatkozom jövő század! te fogsz mondani egészséges ítéletet ügyünk felett... mi e végre a világító lámpásokat nyújtjuk.“ A jövő nagy részben Zwingli részére billenté a mérleget. — Hassia fejedelme Fülöp, kivel Zwingli értékes levelezésben állt, látta be, hogy a császár és pápa részéről fenyegetett helyzetben unióra volna szükség, s a magasztos eszme: megakadályozni a reformáció kétfelé szakadását, töle ered. Fejedelmi sulyával és támogatásával egybehívá saját palotájába Marburgba a híres kolloquiumot (1529), hol Luther és Zwingli, s mindkét irány vezértagjai találkoztak; de Luther nem engedett, közvetítő nézetet sem fogadott el Pressensé ítélete szerint legkisebb és leggyengébb volt Luther Marburgban. Németországot kivéve, hol csak is 300 év múlva, királyi kényszerrel, hajtattott végre az unió, mindenütt másutt megcsontosult két felé vált állapotában a protestantismus, csak is aspiratio tárgya az unio ma is.

Kezdetben könnyebb lett volna a két fél közti ürt áthidalni, s elejét venni a testvéri harcoknak, annyival is inkább, mert épen Luther táborában maga a higgadt Melancton, a fáradozó Buczer, hajoltak a közvetítésre Nagy kérdés: mennyiben lett volna áldáshozóbb és véderő kifejtőbb, ha a protestáns egység létesül? nagy kérdés, jobban megakadályozta volna-e a romanismus által előidézett pusztító hadjáratokat és egyéb csapásokat? Aligha. A római egyház szeme előtt a protestantismus mindenik formája eretnekiségnek tartatott. Meg lett roppant jelentősége a két felé szakadásnak is előny szempontjából. A külön háztartás ugyanis és külön lobogó, lehetővé tették az egyedi szabadabb fejlődést, a protestáns elveknek a nemzeti génusok és hajlamok szerinti több oldalú alkalmazását és szélesebb alapu kihatását. A haladás követelte a szellem alkotó folyama számára újabb meder nyitását. A lutheranismus nem fejté ki minden magvát a reform-eszmének, az egyöntetőség, uniformitás stagnatio zátonyára vethette volna a hitujítás hajóját; míg Zwingli és Kálvin szelleme hozzájárulásával a felséges épület új emeleit, új szárnyait volt lehetővé hozzáadni, kiépíteni. Ennek köszönhető, hogy a puritanismus, presbyterianismus, congregationalismus, synodalismus, keresztyén democratia, autonomia, az alkotmányos szabadság ezen változatos és uttörő formái életre keltek s termékenyítőleg hatottak. Luther prófétai éleslátás a bizonyítékának vehető borongós hangulatból eredt ama nyilatkozata, melylyel Zwingli békejobbát eltaszítá, „Tibennetek más szellem van.“ Ennek a más szellemnek s diszes virágainak kinyilhatására nyujta talajt és leget a nagy protestáns schisma.

A terjedő protestantismus és a veszteségét érző r.

katholicizmus közt Helvetiában történt a legelső véres összeütközés vallásháboru képében, Zwingli a csata mezőn esett el Koppelnél 1531. október 11-én, holttestét a dühös pápisták elhamvasztották, tragikus véget ért 48 éves korában. Az általa megindított reformáció kivitt konstruálása a jogi pályát is végzett nagy theologusra, az ifju Kálvinra maradt.

(Folyt. köv.)

A bibliai hat napi teremtés elbeszélése és a tudomány mai adatai összhangzása.

(Folytatás.)

Ötödik nap. „Azután Isten mondta: hogy a vizek hozzanak bőséggel csuszó lényeket, melyek életlehellettel bírnak, és hogy repülő lények repüljenek a föld felett és az ég terjedelmében. Isten tehát teremtette a nagy tengeriszörnyeket és minden csuszó lényt, a mely életlehellettel bír, hogy a vizek hozzanak bőséggel az ő nemök szerint; és minden repülő lénytszárnyakkal, az ő nemes szerint. És Isten látta, hogy ez vala jó. És Isten azokat megáldotta, mondván: Növekedjete és sokasodjatok és töltsetek be a vizeket a tengerekben, és hogy a repülő lények sokasodjanak a föld felett. És volt este és volt reggel: ez volt egy ötödik nap.“

A föld már a negyedik nap végén fel volt ékesítve zöldülő és virágzó növények ezer nemeivel, de nem volt ki gyönyörködjek benne, sőt nem volt semmi élő lakosa a paradicsommá átalakult földnek. Az erdők üresek, a berkek némák, a föld pora élettelen volt. Seholy egy féreg sem: lakatlan pusztaság az egész. Hanem az ötödik napon előáll egy jó része a föld eleve elrendeit lakóinak.

Azonban Mózes idevonatkozó elbeszélése nem látszik egyezőnek a tudomány adataival. S e nehézség onnan van, mivel általában azt vélték, hogy a halak az ötödik napon, a növények teremtése után, teremtettek; pedig a geologia kimutatja, hogy a tenger alatti állatok, az ásatagos földek legrégebb rétegeiben, növényekkel vegyest vannak. Dr. Buckland és utána Pozzy, miután felemlítette, hogy némely geológok szerint a föld bensejében lévő életműves maradványok egymásutáni rendje összevág a genesisben elbeszélte teremtés rendjével, hozzá teszi, hogy az állítás némileg valószínűnek látszik, de a tényekkel még sem egyezik; s a plánták és tenger alatti állatok eredete egy időszakra esik. Továbbá — mondják mások — a genesis szerint a csuszók az ötödik napon teremtettek; hanem csuszók és békafélék voltak, midőn a közsén rendszer legelső rétegei, sőt midőn az ő s veres fővenyő alakulási uton voltak, mint az ezen levő nyomaik bizonyítják. Végre egy 1860-ban megjelent „Mózes világkezdettana“ című czikkben ezt olvasuk: „A geologia szerint a csuszók sokkal előbb léteztek, mint a madarak és emlősök; míg Mózes a madarak teremtését a harmadik, a csuszókét pedig a hatodik napra teszi.“ Ide járul végre azon elháríthatlan nehézség, miszerint a

plánták és élőfák megjelenése a harmadik napra, azaz egy időszakkal előbbre van téve, mint a madarak és halak eredete, a mi pedig épen helytelen.

Az ötödik nap műve tehát a botránykő, melyben a Mózes és geológiát összeegyeztetni akaró tudósok legnagyobb része elbotlott. Ennek oka az, mivel Mózesel azt mondták, a mit nem mondott. A szöveg figyelmesebb vizsgálása megóvhatta volna őket e becsméréstől. Ott, a hol nem láttak mást, mint sértő ellenmondást, a legteljesebb egyezés tünt volna fel szemek előtt.

Ugy van, igaz, a geologia a legrégebb és legújabb rétegekben az állatokat és plántákat mindig együttesen tünteti fel; sőt már a szénképző, a harmadik napnak megfelelő időszak alatt — előbb, sokkal előbb a csuszók és madarak megjelenése előtt telve voltak a tengerek állatnövénnyel, puhányok, hékanczok és gerinczes halakkal. Igaz, ezt nem tagadjuk, sőt állítjuk.

Hanem azt tagadjuk, hogy ezen tények és a mózesi elbeszélések közt csak legkisebb ellenmondás is volna. A kik azt hiszik, nem értették Mózeset, s ez az egész. A hamis félrevezető fordításokra bizakodtak, a helyett, hogy a biztosan vezérlő szövegre figyeltek volna.

Hanem ha a fordítások azt hitetik el, hogy a halak általában a vízi állatok az ötödik napon teremtettek, valószínűsággal a szöveg szerint kérdés sincs halakról. A tenger alatti lények teremtése kezdődött az első, folyt a második s bevégeződött a harmadik napon.

Az itt szóban lévő teremtmények: 1. A nagy tengeri szörnyek. 2. A lehellő csuszók, melyek bár vízhez is alkalmas, de mégis a földön csuszásra szolgáló mivszerekkel bírnak. 3. Végre a szárnyas lények.

Csak ne resteljük — mond Pozzy — komolyan megvizsgálni a szöveget, azonnal belátjuk, hogy ez épen ezt mondja és nem mást. A mi a „dagim“ szót illeti, a mit mindenütt halaknak fordítanak s a mi héberben egyedül jelenti azt, az ötödik nap műve mózesi leírásában nem is található.*)

Tehát a genesis szerint a teremtés rendje ez volt: elsőben a tenger alatti teremtmények, azután a földi plánták, azután meg a csuszók.

De nem ugyanazon rendet fedezi-e fel a geologia?

Ki van mutatva és világosan ki van mutatva, hogy a szénképző és permi rendszerekből kijövén a Jura-földekbe jutunk, hol a valódi csuszók, melyek ugyan már a permi rétegekben is mutatkoztak, oly bőven jönnek elő, hogy e periódus a geológok által csuszók korának neveztetett.

A nagy tengeri szörnyek: a tengeri gyíkok (ichthyosaure és plesiosaure), melyek kiválólag vízhez alkalmazott alakok, bár ásatag maradványaikból nyilván látható, hogy léglehellő tojás-tojók voltak.

A csuszó állatok pedig, a melyekről Mózes szól, az elefánt magasságu óriás földi gyíkok (megalosaure és ignanodon), melyek roppant terjedelmétől eliszonyodik a képzelődés.

Végre a repülő lények: a madárfejű, gyíkfarku, oroszlán körmű, denevérszárnyu különböző nemű pterodactylok, melyeknek életműves maradványai épen e korszak

*) Pedig Mózes azt ismerte, mert alább a 26. és 28. versben használja.

képződményeiben jönnek elő legelőször. Továbbá azon kezdeti madarak, melyek nyomai a lágy iszapban s az új veres fővénykő partok homokján láthatók, mintegy annyi századok után is bizonyítva, hogy teljes igazsággal mondotta Mózes, hogy Isten ezen korban teremtette „a repülő lényeket az ő nemők szerint.“

Mindezen repülő gyíkok megegyeznek az ezen időben az élet szinpadára lépett madarakkal abban, hogy tojás által tenyésznek: tojás-tojók. Ezeket így csoportosítván Mózes, e tekintetben, mint sok másban is, több századokkal megelőzte a tudomány osztályozásait.

Könyves János,
kismarjai ref. lelkész.
(Folyt. köv.)

Hogy ünepezték meg Luther születésének négyszázas évfordulóját Németországon ?

Méltóan a nagy reformátor emlékéhez a császári fővárostól le Eislebenig, a nagy egységes német birodalom minden részein. Egyházi és más ismeretterjesztő lapok az ünnepélyességek leírásával vannak tele még ma is, alig bírják hozni az ország különböző vidékeiről a tömérdek tudósítást. Bámulatos az, a mit a német nemzet cselekedett.

Az ünnepély kettős volt, nemcsak vallási de nemzet is. És éppen a nemzeties jellege tette oly nagyszerűvé, páratlaná; ez teszi előttünk megérthetővé. „Mi volt 100 évvel előbb hogyan, ünnepelt 1783-ban a német nemzet? ! Messze az ígéret földétől, tespedve római-német császár uralom alatt. Virágzó, egészséges, szabad, irigyelt állam és népmá, élén a protestáns hős németcsászárral. Hogyne örült volna hát? November 10-én Istenén kívül „ki intézi a világtörténet folyását,“ két földi alak lebegett szentként előtte: Luther és a hős császár. Luther „a német próféta“ ki egyebek közt fenn hangoztatta azt is: „legyen a német császár igazi császár és szabad,“; Vilmos a hős császár, kinek személyében és uralma alatt csodásan beteljesült a 400 éves prófécia. Ugy érzik, azt hirdetik a világnak, hogy „a reformáció nélkül sohasem lett volna ilyen nagy Németország !

* * *

De ott ünepezték bálványozó népével együtt maga a hős császár is. Gyönyörű az a megbízó levél, melylyel „mint jó keresztyén“ Wittenbergbe fiát küldte maga helyett. A fővárosban rendezett nagy népünnepélyen pedig egész családjával személyesen is megjelent.

* * *

Az ünnepélyességek rég elmúltak. Mennyi kéz nyult azonban tollhoz; mennyi beszéd, füzetke, monográfia, könyv látott emlékeztetnek okáért a nagy reformátorról napvilágot? ! Nincs azoknak száma sem, egy jókora kis könyvtár bizvást kitelne belőlök. Alig lehet a Luther életében oly mozzanat, mely kidolgozva és méltatva, alig oly fényoldal, mely megvilágítva, kiaknázva ne volna. Örült a német prot. egy-

ház legelső rangu tudósaitól le az utolsó falusi papig, a ki csak valamit irhatott, mondhatott, világ elé bocsáthatott. Óriási szellemi emléket emeltek a szellem harcosának.

* * *

Emeltek ércszobrokat is, Wittenbergben, Lipcsében. Nemsokára állni fog a harmadik is a fővárosban, mely kegyeletos célra maga a berlini nagy tanács 50000 márkát szavazott meg; egyesektől pedig 30000 gyűlt be csupán eddigelé. Tettek le templomok alapköveit is, melyek a nagy reformátor nevét fogják viselni Dresdában, Lipcsében. — Dicsőfi I. társam tudósításában van egy szép passus abból a szép beszédből, melyet ez utóbbi helyen Pank lipcsei lelkész tartott.

* * *

Ünnepélyek, emlékiratok, szobrok, templomok még mind nem elég. Mindezeknél egy maradandóbb emlék kellett; a német nemzet meghozta ezt is. Alkotott egy nagyszerű „német Luther-alapítványt példájára az áldásos Gusztáv-Adolf egyletnek, nem vallási, de tisztán emberies célra. Az alapítvány a német evangélikus papi és tanítói házakra fogja kiterjeszteni jóltevő hatását, ezek gyermekeit segíti elő hivatásukhoz képest választott életpályájuk elérésében, főképp a szerény jövedelmű s a nevelő intézetektől távollakó falusi papokat és tanítókat segítve jobban. A felhívásban és az előlegesen körvonalozott alapszabályokban csupán az „evangélikus“ szó használtatik, de illetékes helyről nyert felvilágosítás szerint az alapítvány általános lesz s az összes német protestáns, tehát lutherán, reformált és unitas papi és tanítói családokra kiterjed.

Lesz egy központi pénztára Berlinben, több kerületi vagy tartományi fő — és végre számos helyi fiók egylete. Szervezete tehát hasonló a Gusztáv-Adolf-egyletéhez, azon különbséggel, hogy itt a nagyobb súly a főegyletek kezében van és így a decentralisatio nagyobb mint ott, a mennyiben a főegyletek a hozzájuk befolyó összegek $\frac{9}{10}$ részét önállóan kezelik és csak $\frac{1}{10}$ részt kell a központba beszolgáltatniok — ennek fele is tőkéhez csatolandó.

Ez alapítvány eszméje Berlinből indult ki s megvalósítására a városi tanács kitünő példával ment elől — 100000 százezer márkot tett le alap kövül. Lipcse is hozzá járult 15000-el A szervezési munkálat és adakozás folyik mindenfelé.

Végre a németországi összes egyetemi ifjuság is szövetkezett egy kisebbszerű „Luther alapítvány“ létrehozására, hogy abból a németországi egyetemeken tanuló olaszországi theológus ifjaknak segítyt nyújtson.

* * *

Igy ünnepelték meg a Luther jubileumát Németországon.

Mindenesetre szép és nem mindennapi. Tagadhatlan azonban, hogy a vallási és nemzeti jellegen kívül járult az ünnepély emeléséhez egy harmadik indok is: mindaz, a mit tettek, egy részben demonstráció volt Róma ellen. Nem megrovásképen jegyzem ide — de szó, tett egyaránt elárulja ezt. A nagy Luther alapítvány felhívó szövegében ez áll „milliók és milliók küldettek Németthonból Rómába, hogy idegen célokra szolgáljanak“ A berlini szobor bizottság

igy végzi felhívását: Tervünknek sikerülni kell, daczára elleneinknek. Az olasz ifjak számára tett alapítvány is magán hordja ezt a bélyeget. Kár biza, hogy semmi emberi dolog nem lehet egészen tiszta, hogy még a szeretet műve sem tökéletes.

Minő gyenge viszhangja ez azonban annak, a mit Róma csinál. Öt hónap óta fegyverben áll az egész birodalmi katolikus sajtó s vagdalózik a protestánsizmus és Luther ellen, üzi a calumniare audacter-t a maga módja szerint egész rendszeresen. Ugy műveltebbek számára szerkesztett folyóirataiban mint népies tractataiban kárhoztatólag itél Luther személye és a felett a mi csak protestáns delirium lutherolatianum-ról beszél Németországban. A „népbarát“, cz. katolikus német néplap például ilyenekkel mulattatja olvasóit: „Egy lutheránus pap lelki gyötrelmei a közelgő Lutherünapély előtt,“ s „szegény ördögöknek“ ostromba vad lutheránusoknak nevezi a lutheran egyház papjait.

Elsassban jelent meg Lutherről egy népiesfüzetke. Szerzője Arnold mester. „Nincs benne egy szó sem, a mi nem tiszta igazság volna“ A nagy igazságok közül álljon itt a következő: „Egy katolikus enbernek eszébe sem jut hite miatt bántani a protestánst, attól bizony mehet nyugodtan a maga útján. A protestáns emberben ellenben már természeténél fogva benne van a kötekedési vágy és boszantja a kathólikust, a hol csak szerét teheti.“ Sic, a la Perrone.

Luthert pedig hazug csalónak, rakonczátlannak, isten rettentő ostorának titulálja.

Ilyenek történnek az üdvözítő egyház keblében!

* * *

Furcsa szemmel is olvashatták Rómában Döllingernek a brémai polgárokhoz — kik hozá azon kérdéssel fordultak, vajon az evang. egyházhoz nem tartozó németpolgárok lelkiösmeretök sérelme nélkül a Luther ünepélyen fáklyás menet, világitás stb által résztvehetnek-e — intézett nyilatkozatát:

„Ha Luthert, mint reformátort nem vesszük is tekintetbe, a nyelv, irodalom, ének és iskola-ügy terén véghezvitt műveletei is nagyok és elegendők arra, hogy minden németet örök hálára kötelezzenek ő iránta. Annálfogva nekem úgy tetszik, hogy azok is, kik a két egyház közül egyikhez sem tartoznak, az ő születés napján rendezett emlékünepélyen bátran résztvehetnek.“

Bizonyosan hamarabb püspök lesz az az innsbrucki jesuita ki a pápa elnöksége alatt a végett bocsátott ki egy felhívást, hogy a Lutherünapély napján november 10 és 11 Németország és Ausztria összes katolikus templomában engesztelő mise áldozat mutattassék be az Urnak!

* * *

Egy sajnos tényről kell végezetre emlékezmem.

Van a németországi egyetemes lutheran egyháznak saját felekezeti bel- és külmissiói czéljaira egy „Istenkassza“ (Gotteskasten) nevezetű egyesülete. Jeles, derék férfiak, tudós doktorok, mint p. Dr. Luthard lipcei theologiai tanár, állnak az élén. Most, mikor a Lutherünapély alkalmából az adakozások forásai megnyiltak, e társulat is felhívást intézett az összes németországi hitsorsosokhoz s megindítólag rajzolván a szétszórtan élő — osztrák, cseh, párisi, amerikai stb lutheránusok szánandó sorsát, egyebek közt felhívó

szózatának 5-dik pontjában, minket magyarokat érdeklőleg, segélyért imigyen kiált „Gondoljatok a magyarok által oly igen szorongatott lutheránus szlovákokra Magyarországon! Nyelvöket, lutheránus hitöket akarják elvenni tőlük; kiszorítják azokból az intézetekből, melyeket ök magok teremtettek. Bár szilárdul állnak minden üldözések (!) közepette, testvéreik segítségére égető szükségök van mégis.“ *)

Ellene fordul végre saját nemzetbeli testvéreinek is e felhívását e szavakkal végzi: „Gondoljatok végre a reformátusok és unitusok között lakó lutheránus testvéreinkre, kik sok nyomorgattatásuk daczára is az ősi hitben szilárdul állanak!“

Igy jelent ez meg a „Leipziger Zeitung“ nov. 8. és az „Ev. Kirchen-Zeitung“ Greifswald nov. 24. számában aláírva a lutheránus „istenkassza“ szász-hannover-bajor- és mecklenburgi jegyzői által.

Nyomban fel is jajdult a „Protestantische Kirchenzeitung“ (Berlini) e felhívás ellen s a következő két kérdést intézi a társulat fejeihez:

I „Micsoda elnyomatást kell a németországi lutheránusoknak hitökért szenvedniök.“

II „Vajjon ezen nyomások a ref. illetőleg egyesült hatóságoktól, vagy pedig a ref. és unit. néptől erednek-e? Egy határozott felelet annál kívánatosabb volna, minthogy a Luther emlékünepély ideje különösen alkalmasnak látszik arra, hogy a türelmetlen református és unitusoknak egyszer már komolyan a lelkökre beszéljen. És azok, a kike felhívást aláírták, ha a kérdésre megfelelni — a mi igen nehéz lesz — nem tudnának, nem kerülhetik el azt a szemrehányást, melyszerint nem szégyeltek egy teljesen alaptalan gyanusitással állani elő-csupán azért, hogy ez egyetemes Luther-ünepélyt a magok különleges czéljaira kiaknazzák?“

De hát mit szóljunk mi magyarok ehhez a szennyes rágalomhoz, melylyel bennünket a testvér felekezet tagjai a külföld előtt épen a reformáció emlékünnepe alkalmából így befeketíteni akarnak. És mintha csak a magyarországi lutheránus egyház helyzete volna — üldözés miatt a legborzasztóbb: az ellenünk intézett felhívás a legélesebb. Minő szegyenletes! Hiszen nálunk még a téritési, egyesülési kísérleteken — miket a németországi reformátusok és unitáriusok részéről jövő Drangsale-k alatt érteni lehet — sem fáradozik jóformán senki; hitökért, vallásukért nem bántja őket ki sem, legfelebb is a kormány szeretné ha tudná, nemzeties érzülettel bíró hazafiakká tenni, pánszláv álmodozásaiából kiábrándítani őket. — És ez a hazafiasságra való törekvés üldözés (Verfolgung) nekik, melyből martyr koszorut fonnak a világ előtt fejeik köré. És nem lesz a ki felszólaljon, a ki kiköszörülje a csorbát s e ráfogás újabb szennyfoltként, jeléül a magyar barbarismusnak rajtunk marad a külföld szemében, a ki siet beküldeni filléreit az „istenkasszába,“ hogy abból a szlovák lutheránus Sion düledező fala

*) Gedenket der von den Magyaren hartbedrängten lutherischen Slowaken in Ungarn. Ihre Sprache und ihren lutherischen Glauben will man ihnen nehmen; man drängt sie hinaus aus den Anstalten, welche sie selbst geschaffen haben. Wohl sind sie bei allen Verfolgungen fest geblieben, doch dringend bedürfen sie der Stärkung von Seiten der Brüder.

támogattassék Magyarországon, s az adakozásra indító ok nem a magyarországi lutheránusok szegénysége és tehetetlensége lesz, hanem a mi türelmetlenségünk, zaklatásunk.

* * *

Mint folt a napban: olyan sötét pont ez a fényes Luther ünnepélyen.

Ugy látszik, hogy a lutheránus egyház front-ot akar huzni nemcsak Róma, hanem a reformátusok ellen is.

Ábránd, kegyes óhajítás, távol világi eszme az unio...

A lutheran egyház merev konservatív, — hova tovább mindjobban monopolisálja az üdvöt magának.

Lipcese, 1883. november 26.

Kiss Bertalan.

Levél a szerkesztőhöz.

Nagytiszteletű szerkesztő ur!

Engedje meg, hogy a közalap ügyéről a h. szoboszlói egyházban — én is értesítsem.

Isten kegyelméből végére értünk az évjárlékok összeírásának s már a végeredmény is tisztán áll a papíron.

Eljárásunk a következő volt:

Először kihirdettük a templomban október utolsó előtti vasárnapján, másodszer az utolsó vasárnapon, a mikor a perselyek is e célra voltak már kiteve. Azután az egyháztanács megállapodása szerint megkezdte működését az általa kinevezett hat tagu küldöttség, mely az egyházmegye által nyomatott felhívás széthordása által felhívott gyülekezeti tagok ajánlatainak összeírásával, a meg nem jelenőkre pedig járulékaiknak kivetésével s a felmentésre jogosultak iránti javaslat tétellel volt megbizva. Egyöntetű eljárás szempontjából az évjárléokra nézve következő kulcs lett megállapítva:

1. Legelső osztályba iratkozhattak, kiknek királyi adójuk 5 frtig van;
2. vagyis 20 kros osztályba azok, kiknek 5—20 frtig,
3. " 30 " " " " " 20—40 "
4. " 50 " " " " " 40—70 "
5. " 70 " " " " " 40—110 "
6. " 1 frtos " " " " " 110—200 "
7. " 2 " " " " " 200—300 "
8. " 4 " " " " " 300 frton felyül

van kir. adójuk. Ez osztályba nálunk csak 5-en jutottak, miután városunkban nagyobb birtokos egy sincs, kinek 400 frton felyül menne kir. adója.

Különbséget tettünk az osztályba sorozásnál a választás alá nem jövő hivatalnokokra nézve. És pedig 300 frt fizetéssel bíró hivatalnok 20 kros, 3—500 frt fizetéssel bíró 30 kros, 5—700 frttal bíró az 50 kros, 7—900 frttal bíró a 70 kros, 900—1000 frttal bíró az 1 frtos, 1—2000 frttal bíró a 2 frtos osztályba soroztatott. E hivatalnoki osztályba vétettek a lelkészek, tanítók s bírósági hivatalnokok.

Az eredmény 686 frt, egy 10 és egy 30 frtos alapítvány, mely összeg 5%-át 2 frtban véve fel, a teljes összeg 688 frtot tesz. Egyházunk 1882. végén 12,404 lelket számlált; a közalaphoz tehát minden lélek 5.55 krral járul.

Az itt szerzett tapasztalatokból érdekesnek találom felemlíteni, hogy a lélekszám szerinti arányosítás nagyon

nehéz munka leend. A törvény azt mondja, hogy aránytalanság esetében jogában áll az egyházmegyének a presbyteriumot az aránytalanság kiegyenlítésére felhívni, s ez alapon tette a szatmári egyházmegye is, mint azt gyűlési tudósítójától megértettük, hogy az iveket, miután az arányszámot — lelkenként 5 kr általánosságban vette fel — több egyházhhoz visszaküldte kiigazítás végett.

Ezt a szatmári egyházmegye csak úgy tehetette, ha azon községek anyagi viszonyait, hová az iveket visszaküldé, nagyon közelről ismeri; mert ellenkező esetben egyenlő népességű, de különböző anyagi viszonyok közt élő egyházak iránt igaztalanul járt volna el.

Példa rá a mi egyházunk. Nálunk a város házzámonkint fel van osztva 6 tizedre; minden tizedben 4—4 száz házzám van s így összesen 2400 s egynehány. De míg az I. III. V. vagyis három alsó tized 404 frt 80 krt, addig a II. IV. VI. vagyis három felső tized csak 280 frt 20 krt irt alá s fizetend. Miért? Azért, mert a három alsó tized sokkal gazdagabb, mint a három felső s míg a három alsó tizedben a megállapított kulcs szerint találtatott 6 egyén, ki 4 s 6 frtjával irt alá, addig a három felső tizedben egy sem volt 2 frton felyül.

Vagy itt van például egyházmegyénkben Acsád 500, Nagyszőlő 536 lélekkel; amaz 5 krjával 25, emez 26 frt 80 krt fizetne; de míg Acsádon nincs egyetlen egy belső birtokos reform. család sem s földje is sivár homok: addig Nagyszőlőben van egy pár tekintélyes belső birtokos, kik, ha 10—16 frtot befizetnek, az 500 lélekre alig marad a 26 frtig valami. Az épen például felhozott két egyháznál még azon eset sem áll, hogy a hol több a nagybirtokos, ott kevesebb vagyon esik a népre, mert mindkét helyen tekintélyes tömegben bírnak nagybirtokosok, csak hogy egyik helyt ott is laknak azok, másik helyen pedig nem. Ez eset fog állani egyházmegyénk több egyházára nézve, nevezetesen P.-Ladányra — akár Nádudvarral, akár Hadházzal vagy Ujvárossal szemben; fog állani Földesre, — Szentmihály vagy Szováttal szemben stb. S ha még nagyobb vidékeket hasonlítunk össze — az ovatosságra még nagyobb szükség leend.

Idáig irtam leveletem nagytiszteletű ur! midőn becses lapja legközelebbi (33.) száma hozzám is elérkezett s abban a H.-M.-Vásárhelyről adott közlemény utolsó pontja különösen érinté lelkemet. „Nem hallgathatjuk el azonban, — mondja — hogy a közönség hangulata . . . távolról sem oly kedvező az egész ügynek (a közalap ügyének), mint a közgyűlésé volt, mert a nép az egészet csak adóemelésnek tekinti s a feletti rosz kedvét épen nem titkolja.“

Sajnos, hogy nem mondhatom az ellenkezőt magunkról. S ha jól felvesszük a dolgot: bizony nem csoda! Csak Szoboszló — ezelőtt 30—40 évvel — 10—15 ezer forintot fizetett államadóba. Ma többet fizet egyenes adóba 75 ezer forintnál. Ezelőtt néhány évvel egyházunk érdekében alig ment 1000 frtra az, mit adószerűleg ki kellett fizetnünk. Ma — bár az egyház vagyona nem változott — többet fizetünk 2000 frtnál. — Felyebb ment az államadó, szaporodott az illetékegyenérték; megkétszereződött az egyházkerületi közigazgatási illeték, majdnem ötszörös az egyházmegyei közigazgatás, most hozzájön a közalap is 688 frttal s így ma nálunk, az egyház hivatalnokainak s cselédeinek fizetésén kívül, tisztán csak adóra, minden lélek 16½ krt fizet. Egy évi kiadásunk többre megy 15 ezer forintnál s, ebből

ingatlanok jövedelme s más bevéendőségek által alig van fedezve 3 ezer forint s a hivek valami 12 ezer forinttal adóznak az egyház szükségére, mi állami adójuk 17 $\frac{1}{2}$ % felel meg. Tudom, hogy van egyház hazánkban, hol a teher nagyobb, hol egyházi s iskolai érdekekben több adót fizetnek, de mi már ezen teher alatt is nyögünk s félek, hogy daczára szentesített zsinati törvényeinknek, mely a közigazgatási tisztviselőt az egyházi követelések felhajtására kötelezi — csupa buzgóság hiányból — papiron marad sok megajánlott és kivetett összeg — természetesen egyházi s iskolai ügyeink kárára.

Akármi anyagból legyen a hur. eszaki határig lehet azt feszíteni; azontul: elszakad. H.-Szoboszló, 1883. november 1. r. I.

Különfélék.

Bátyui lelkészi állomásra 12 pályázó közül kijelöltek: Fazekas István gelénesi, Varga József macsolai, Miklósi József gecsei, Bary Sándor rendelkezés alatt álló lelkész, Arday Pál ugornyai helyettes lelkész. — A választás január 6-án lesz.

Az országos közalapra Medve Kálmán debreczeni ügyvéd és nője 1000 frtot adtak. — Az ilyen nemesen gondolkozó lelkek, hü munkásai Isten országának, s teljes mértékben megérdemlik az elismerést.

Zwingli Ulrich reformátorunk négyszázados születési évének emlékére a Vasárnap januári száma hozni fogja a nagy reformátor életrajzát Farkas Józseftől, emlékkölteményt Szász Károlytól. A Vasárnap ezen számának nem lehet hiányozni egy év. református család asztaláról sem, siessünk azért annak elterjesztésénél közreműködni. Általában a Vasárnap néplapot nem ajánlhatjuk eléggé a pártolásra, mely azt minden tekintetben megérdemli. Ára 10 kr a jelzett számnak.

Megjelent a tiszántuli református középiskolai tanár-egyesület „Évkönyv“-e az 188 $\frac{3}{4}$ -diki évre. Szerkesztette Joó István egyesületi elnök és Elek Lajos egyesületi jegyző. Hatodik évfolyam. Tartalma következő: I. Az egyesületi tagok névsora. II. A közgyűlés jegyzőkönyve. III. Elnöki megnyitó beszéd. Joó Istvántól. IV. Jegyzői jelentés. Elek Lajostól. V. Pénztárnoki jelentés. Beczner Frigyesztől. VI. Jelentés a gyám- és nyugdíjintézetéről. Joó Istvántól. VII. Tanügyi szemle. Joó Istvántól. VIII. Horatius epodosai. Gergely Károlytól. IX. Fegyelem a középiskolában. Vékony Antaltól. X. Gazdálkodási viszonyok a római köztársaság fénykorában. Elekes Ferencztől. XI. Vallástanárok véleménye. XII. Vegyes közlemények.

Dolinay Gyula kipróbált ifjusági lapjaira felhívjuk az érdeklött körök figyelmét. „Hasznos Mulattató“ című képes lapja új évvel 12-ik évfolyamába lép, mely körülmény egymaga legjobb bizonyítvány a lap jóságára, életre valóságára felől. Megjelen díszes kiállításban, kitünő gazdag tartalommal, számos képpel havonként kétszer. Ára: negyedévre 1 frt. fél évre 2 frt. A „Lányok lapja“ szintén régi jó lap, új évvel 10-ik évfolyamát kezdi. Ifju olvasónői országszerte kedvelik, mert díszes kiállítású, gazdag tartalmu, számos szép képpel. A kitünő dolgozatok mind az ifju leánykák kedély világához vannak alkalmazva, s ez által válnak a családok körében nélkülözhetlenné. Ára: negyedévre 1 frt. fél évre

2 frt. Dolinay harmadik becses vállalata a „Magyar királyok és hősök arckép csarnoka“ mely igazán páratlanul áll. Sorra vette a történelmet, s elkezdve Attilán, közöl minden királyi alakot: a királyokat egytől egyig, az erdélyi fejedelmeket, a nádorokat, a hősöket, államférfiakat. A képek szép nagy alakuak, mindegyikhez élet-és jellemrajz irva és pedig ügyesen, kedvesen. Ideig már 94 történelmi alak jelent meg 23 ivnyi terjedelemben, És ezt mind 65 kr ráfizetéssel megszerezheti az, ki egyszersmind előfizet akár a Hasznos mulattatóra, akár a Lányok lapjára. Külön a képek és életrajzok nem kaphatók, csupán valamelyik lappal. A további folytatások aztán ingyen küldetnek azon lappal, a melyre történt az előfizetés. Végül czimlap és tartalomjegyzék egészítve Dolinay három vállalata, melyek mindegyike bámulatos olcsó; ajánljuk a szülőknek s a tanférfiaknak. A vállás és közoktatási miniszter is melegen ajánlja a tanítók, iskolák figyelmébe mult hó 23-kán, 39, 296 sz. a. kelt rendeletével. Kiadó hivatal Budapest Zöldfa u. 32.

Felelős szerkesztő: Tóth Sámuel. Szerkesztő társak: Békési Gyula, Géresi Kálmán.

Gyakorlati Bibliamagyarázatok.

Szakfolyóirat. Megjelenik minden két hóban egyszer. Szerkeszti: Garzó Gyula. Főmunkatársak: Könyves Tóth Kálmán és Barakonyi Kristóf.

A) 1881. = első évi folyam, 4 füzet 2 frt.

B) 1882. = második évi folyam, 6 füzet 4 frt.

C) 1883. = harmadik évi folyam, 6 füzet 4 frt.

Eddig 8 munkálat van befejezve, t. i. 1. A biblia ismertetése: Könyves Tóth Kálmántól. — 2. Predikátor könyve: Garzó Gyulától. — 3. Dániel próféta könyve: Barakonyi Kristóftól. — 4. Abdiás próféta könyve: Garzó Gyulától. — 5. Lukács evangélioma: Bocsor Lajostól. — 6. Péter apostol k. első levele: Erdős Józseftől. — 7. Judás apostol k. levele: Garzó Gyulától. — 8. Néhai Dr. Révész Imre enyészettől megmentett magyarázatai: Nagy Sándortól.

Folyamatban vannak és már munka alá vétettek: Mózes, Sámuel, Rúth, Esdrás, Eszter, Jób, Zsoltárok, Ezsaiás, János evangélioma és levelei, apostolok cselekedetei. rómaiakhoz, galacziabeliekhez, Timótheushoz és Titushoz irt levelek, Jakab k. levele, Jelenések könyve. — Célul kitűzve: az egész szentírás kidolgozása.

A kik mind a három évi folyamot megrendelik s belépnek 1884-re a rendes előfizetők közé, azok a jelzett 10 frtot, egy év alatt tetszésszerű részletekben törleszthetik.

Gyoma (Békésmegye) 1883. deczember.

A „Gyakorlati Bibliamagyarázatok“ kiadóhivatala.